

PERE ROSSELLÓ BOVER

L'«ESCOLA MALLORQUINA» I LA PROSA LITERÀRIA.
ALGUNES CONSIDERACIONS¹

1. *L'«Escola Mallorquina» i la confusió entre narrativa i prosa*

L'actitud de sobrevaloració de la poesia sobre els altres gèneres ja es pot observar en un narrador com Joan Rosselló de Son Forteza, parcialment classificable dins el Modernisme.² Igualment, una de les causes per les quals Salvador Galmés va abandonar la narrativa potser fou el context advers a un determinat tipus de relat (el que seguia el model naturalista-modernista) entre la intel·lectualitat mallorquina del moment. D'això, però, no n'hem de deduir una proscripció clara i directa dels gèneres narratius per part de l'Escola Mallorquina. La qüestió, sens dubte, està relacionada amb la situació per què passa la narrativa al Principat durant aquests anys.³ No és el meu propòsit ara esbrinar si hi va haver o no una

1. Aquest article és el resultat de la reelaboració d'alguns capítols del treball *La narrativa a Mallorca de 1900 a 1936*, que va rebre un ajut de la Institució de les Lletres Catalanes a la investigació sobre «moviments, obres i autors de la literatura catalana contemporània» en la convocatòria de 1989. S'hi han tengut molt en compte les publicacions en revistes, i no solament els llibres, tot i que encara està per fer el buidat de quasi tots els diaris de les Balears, treball que ens aportaria segurament dades noves. Agraesc aquí algunes informacions que m'ha proporcionat Antoni Nadal.

2. Especialment les idees exposades a *Ruralisme* (1908). Sobre el tema vegeu: Pere ROSSELLÓ BOVER, *Pròleg*, dins *Tardanies*, de Joan ROSSELLÓ de SON FORTEZA (Mallorca, Editorial Moll, 1988), ps. VII-XXVI.

3. Vegeu: Alan YATES, *Una generació sense novella? La novella catalana entre 1900 i 1925* (Barcelona, Edicions 62, 1975); i Jaume AUFERIL, *El Noucentisme i la crisi de la novel·la*, «L'Espill», núm. 21 (juny de 1985), ps. 47-63.

autèntica relegació de la novel·la pels noucentistes i si, en el cas que la resposta fos positiva, aquesta es va donar també a Mallorca. Només voldria apuntar dues idees, que em semblen importants: *a)* els escriptors de les Balears varen patir les conseqüències de la situació de crisi, ja que les editorials barcelonines eren en bona part els seus punts de publicació; i *b)* la diferència essencial entre els noucentistes del Principat i els de les Balears, generalment designats sota la polisèmica denominació d'*Escola Mallorquina*, consisteix sobretot en la diferent situació política i social dels uns i els altres. Segurament a nivell públic la crisi i el debat sobre la novel·la de l'any 1925 no varen tenir gairebé cap repercussió a Mallorca. Tanmateix això és un fet lògic i normal per diversos motius. En primer lloc, perquè l'estat d'anomalia dels gèneres narratius afectava aquí ben pocs. (I amb això no sols em referesc als escriptors, sinó també als lectors.) La nòmina dels narradors mallorquins és força reduïda, de tal manera que en el present treball (on també incloem altres *prosis*) ens haurem de referir a alguns escriptors força secundaris. A més, els narradors eren *minoria*, comparats amb els poetes, i sovint la seva obra es publicava —tot seguint un mitjà semblant al costumista— als periòdics i a les revistes. La desproporció entre poetes i narradors, arrossegada des de la Renaixença, s'acusava especialment en el panorama de les publicacions: les reedicions, per exemple, són freqüents, cosa que ens fa pensar en una manca de producció. Per tant, si no hi havia una creació mínimament normal, tant pel que fa a la quantitat com a la qualitat, lògicament no es podia produir cap posicionament global contra la novel·la com a gènere. El debat sobre la novel·la, si és que a Mallorca n'arribaven notícies, devia semblar *música celestial* a l'oïda dels escriptors mallorquins.

En canvi, sí que es plantejaven altres qüestions entorn del gènere, com és ara el rebuig de la novel·la naturalista —debat que en el fons és essencialment de caràcter moral.⁴ També un tema encara candent devia esser si la novel·la i la prosa s'havien d'escriure en castellà, qüestió més tost pròpia del segle anterior, però que permet entendre el bilingüisme d'alguns dels

4. Per exemple A[ntoni] PONS, *Un mot sobre sa novel·la mallorquina*, «La Aurora», núm. 496 (25-III-1916), ps. 1-2.

escriptors d'abans de la guerra civil.⁵ Igualment, la polèmica entre la novel·la rural i la novel·la ciutadana⁶ també té un cert ressò a Mallorca, com és lògic en una literatura en la qual el xoc entre el camp i la ciutat ha aparegut constantment fins a esdevenir més tost un tòpic. Tot això ens permet deduir que a Mallorca, encara que no es produeix cap tipus de debat entorn de la conveniència o no de la novel·la, hi ha una preocupació per aquest gènere que sobretot revela que encara no s'ha arribat a assolir. Els noucentistes balears, en conseqüència, havien d'esser favorables a la incorporació de la narrativa a la literatura mallorquina, tot i que no combregassin amb determinats tipus de novel·la i en defensassin uns altres de basats precisament en la idealització de la realitat.

Abans ens hem referit a la identitat entre els noucentistes del Principat i la denominada *Escola Mallorquina*. El tema, que ha estat tractat amb profunditat per Gregori Mir, és un altre dels aspectes fonamentals. Serà convenient recordar algunes dades prou significatives. Costa i Llobera, sobretot arran de la publicació d'*Horacianes* (1906), és considerat un precursor del Noucentisme. Miquel Ferrà, que va treballar com a bibliotecari bastants d'anys a Barcelona, és un poeta clarament noucentista, com ho demostra la sèrie de poemes titulada *Sportswomen*. Entre Josep Carner i els autors de l'Escola Mallorquina existí una autèntica relació literària i d'amistat. Els escriptors mallorquins participaren en les empreses editorials del Principat, així com els principatins col·laboraven en les publicacions noucentistes de Mallorca. Etcètera. Les diferències entre els uns i els altres són degudes quasi exclusivament a la situació política i social diferent entre ambdós països. A Catalunya hi ha unes institucions autonòmiques (la Mancomunitat, després la Generalitat) al capdavant de les quals trobam un poder polític de

5. Sobre aquesta qüestió, Miquel FERRÀ, en un article titulat *Envant o enrere* (1912) critica durament Tous i Maroto, per publicar encara en castellà, segurament fent referència a *De la Isla Dorada (Postales y bocetos)* (1912). Ferrà l'acusa de servir «a la burgesia, refrites amb oli foraster, les seves fresques impressions de naturalesa». Vegeu Miquel FERRÀ, *Articles i Assaigs* (Mallorca, Editorial Moll, 1991), p. 107. El bilingüisme de molts dels autors de la postguerra (Joaquim Verdaguier, Llorenç Villalonga, etc.) ja tenia precedents abans de 1936.

6. A l'«Almanac de les Lletres» (1932) es publica l'article d'A. ROSICH CATALAN, *Entorn de la nostra novel·la ciutadana*, ps. 127-131.

signe nacionalista, que impulsa un determinat tipus d'activitat cultural planificada. En canvi, a les Balears hi ha aleshores un sistema administratiu (i una mentalitat dominant, de la qual no s'exclou ni tan sols una bona part dels intel·lectuals que escriuen en català) centralista, on fins i tot perviu el caciquisme. Es tracta d'una societat sense consciència nacional, mancada de qualsevol tipus de planificació cultural, amb un nacionalisme cultural molt marginal. A més, la Mallorca de l'època segueix essent una societat bàsicament agrària, on encara és impensable una proposta civilista (urbana) com la formulada pels noucentistes del Principat.

És evident, però, que a l'època a què ens referim ara s'empra el terme *Escola Mallorquina* com a sinònim de *noucentisme mallorquí*. I el concepte és especialment usat en aquest sentit a l'hora de referir-se als poetes. Però, per què aquesta restricció exclusiva als escriptors d'un sol gènere? És cert que els escriptors de l'Escola Mallorquina són *exclusivament* poetes? No es donava cabuda a altres tipus de treball literari o erudit? Gregori Mir ha estudiat el concepte d'Escola Mallorquina des de la seva aparició en la Renaixença. Reproduiré quatre de les conclusions finals a què arriba, referents al període que aquí estudiem, perquè em semblen especialment importants:

«3. D'utilització normal i plenament acceptat, el concepte d'*Escola Mallorquina* sofreix un canvi semàntic —degut, principalment, als joves mallorquins noucentistes— per referir-se exclusivament a una manifestació poètica determinada feta pels poetes mallorquins.

»4. Els escriptors i poetes que feren «La Nostra Terra» i l'«Almanac de les Lletres», perfilen el concepte d'*Escola Mallorquina*, situant en el seu cim l'obra de J. Alcover i Miquel Costa. Dins una inequívoca idea de cultura catalana, defensen una personalitat mallorquina suficient que els conduí a elaborar l'Estatut d'Autonomia de l'any 1931 [...]

»6. Fins a l'any 1936, el concepte d'Escola Mallorquina fou utilitzat en els seus dos sentits: com a aportació global de Mallorca dins la cultura catalana i com una tendència poètica mallorquina de característiques especials dins la literatura catalana.

»7. Dins la postguerra, només s'ha utilitzat en aquest últim sentit, i ha desaparegut aquell que volia definir l'aportació cultural-global de Mallorca dins el procés de consolidació de la cultura catalana.»⁷

7. Gregori MIR, *Sobre el concepte d'Escola Mallorquina. Notes sobre ideologia i cultura* «Randa», núm. 1 (Barcelona, Curial, 1975), ps. 151-152.

Les paraules de Gregori Mir deixen ben clara l'absoluta imbricació dels factors socials i polítics sobre l'Escola Mallorquina, així com la diversitat de sentits en què s'ha fet servir el terme. En realitat, no és que els escriptors mallorquins tancassin files entorn d'un sol gènere. L'Escola Mallorquina s'identificà amb la poesia perquè els nostres literats sobretot havien excel·lit en el conreu de la lírica, que a la vegada era el terreny que es considerava més essencialment literari. Tot això s'accentuà per l'exemple de Costa i Llobera i de Joan Alcover, així com també per la preeminència de la poesia dins l'estètica noucentista i per la feblesa de la narrativa mallorquina (i, en general, de tots els altres gèneres). Em sembla, però, que entre els nostres escriptors no hi havia cap tall que separàs els uns i els altres en virtut de preteses diferències genèriques, ni fins i tot estètiques, perquè les úniques divergències que en definitiva pesaven eren les ideològiques.* Aquest fet es veu molt clar en el cas dels *dissidents*. El rebuig de Gabriel Alomar per la societat mallorquina era degut sobretot a la seva ideologia d'esquerres i al suposat anticlericalisme. L'actitud de Llorenç

8. En aquest sentit es manifestava Joan Pons i Marquès davant els atacs que l'Escola rebia dels escriptors joves de la postguerra. Pons i Marquès es referia a l'ambigüïtat del terme *Escola mallorquina*, que, segons ell, havia estat usat més al Principat que a Mallorca precisament a partir de la participació dels poetes mallorquins als Jocs Florals de Barcelona. Per a Joan Pons, el terme *Escola mallorquina* tendria un sentit força ampli, que permetria també l'assimilació de les innovacions: «Altrament, tots sabem aquí, sense necessitat de majors precisions, què volem dir i significar quan al·ludim a una "escola mallorquina". El que passa és que, fins ara, aquests dos mots perillosos, havien estat usats gairebé exclusivament en sentit topogràfic i encomiàstic a la vegada, i al mateix temps generalment sempre des de fora. De poc ençà, però, les al·lusions a l'"escola" semblen haver adquirit un cert deix pejoratiu i exclusivista, enunciades al mateix temps de més a la vora, com si es pretengués de marcar en la pública heretat literària unes fites que no consten en cap "registre d'hipoteca" i donar-nos a entendre que certes innovacions o formes de poesia no hi tenen cabuda i han de presentar-se, per tant, com anti-escola. No. Ni és lícit decidir que tal o qual forma de poesia ja no cap en l'"escola" ni tampoc ningú excloure's prèviament i voluntàriament de tota llei de tradició i precedència. ¿Qui ha dit que no pot ésser nostre, per exemple, el malaguanyat B. Rosselló Porcel, just perquè la seva poesia és, com a nova, distinta d'altres?» Vegeu Joan PONS i MARQUÈS, *Cent anys de poesia a Mallorca i l'Escola mallorquina*. Conferència pronunciada en la clausura de l'Exposició del Diccionari, en el saló d'actes de l'Excma. Diputació Provincial de Balears el 8 de març de 1952 (Palma 1952), p. 10.

Villalonga a *Mort de dama* (1931), així com la reacció que va provocar, és també sobretot ideològica (i, en cert sentit, moral). En canvi, l'Escola Mallorquina podia tolerar perfectament les velleïtats avantguardistes, en castellà, de Jacob Sureda o de Miquel Àngel Colomar, encara que no les integràs en la seva estètica. Conflictiva i lamentable, per contra, els havia de semblar l'actitud de mossèn Antoni M. Alcover quan s'enfrontava a l'Institut d'Estudis Catalans. Evidentment, els prosistes, els narradors, els autors teatrals, els periodistes, els assagistes, els historiadors... que combregaven amb el mateix esperit que els poetes de l'Escola Mallorquina no n'eren exclosos. Tots feien la seva aportació i la situació no era tan brillant com per rebutjar l'ajut de ningú. És a dir, tots els intel·lectuals mallorquins, regionalistes o nacionalistes, feien part també de l'Escola, ja que col·laboraven en un mateix objectiu: el redreçament de la llengua, la literatura i la cultura catalanes iniciat en la Renaixença.

És sobretot aquest esperit de continuïtat de la Renaixença el que caracteritza l'Escola Mallorquina, que en certa manera ignora la contribució que el Modernisme havia fet. I aquí ens trobam amb una altra de les diferències respecte del Noucentisme català: la incorporació de l'element de la modernitat o novetat, que s'adverteix àdhuc en la paraula *noucentisme*, no es dona en canvi en l'Escola Mallorquina. Dificilment es podia aspirar a fer un art modern, europeu, propi dels temps que corrien, en una societat com la de la Mallorca d'abans de 1936. La voluntat de modernitat havia de correspondre's a unes formes de vida i la Mallorca de la primera part del segle XX era encara una terra ancorada al passat. D'aquí que el noucentisme illenc canviï aquestes pretensions d'actualitat per l'accentuació de la tendència a la atemporalitat. És a dir, el classicisme se'ns presenta com el substitut idoni a les pretensions d'un art modern, que aleshores no podia tenir lloc. Altres, com Villalonga, ho intentaven submergint-se en el món foraster dels primers estrangers que visitaven l'illa i prenent com a model altres literatures.

I aquest és el punt que ens permet explicar un dels fenòmens més característics de la literatura, tant de la poesia com de la prosa, feta per l'Escola Mallorquina: la idealització, que ja advertíem en alguns dels escriptors modernistes, es dona sobretot a partir de la intel·lectualització i de la fuga de la realitat. Els nostres noucentistes també s'evadeixen d'una

realitat força discrepant del model ideal. Volen expressar literàriament, com ha explicat Damià Pons i Pons, una Mallorca mítica, ideal i eterna, que s'oblida de la realitat social i humana immediata.⁹ El classicisme, evidentment, serà la vàlvula de sortida més dissimulada i efectiva, que a més podia justificar-se reivindicant les arrels greco-llatines de la nostra terra. Josep M. Llopart ha interpretat aquesta reivindicació de les arrels clàssiques com una «fugida per la tangent de l'idilli, el refugi en el món ideal i convencional d'honrats terrassans, de sanes tradicions, de vides humils i somrients».¹⁰ El mite de la «vida d'or» se sosté sobretot en la consideració del paisatge mallorquí com a marc en què s'han transmès i perviuen entre nosaltres les formes de vida clàssiques. «De fet —explica Josep M. Llopart—, l'aparició del mite es produeix quan aquest paisatge tan real en l'aspecte físic es va poblant de figures, quan l'escriptor tracta de penetrar en les vides humanes que hi habiten i basteix, a partir d'elles, un pla fictici a tall d'allegoria. Aleshores compareix, esplendorosa, la bellíssima mentida de la vida d'or. A un real paisatge perfecte, una ideal humanitat perfecta.»¹¹ Un exemple concret d'aquesta, diguem-ne, pèrdua del sentit de la realitat és l'opinió de Maria Antònia Salvà respecte de les rondalles mallorquines, segons la qual «res no hi ha dins la nostra literatura que reflexi amb tanta fidelitat la fesomia interna de la pagesia de Mallorca»¹² com les rondalles de mossèn Alcover. És evident que pensar que la vida del camp és com el que ens conten les rondalles és no saber en absolut com viuen els pagesos. Aquesta opinió potser seria acceptable en un escriptor urbà, però resulta ben significativa en una dona que precisa-

9. Damià PONS, *Nacionalisme, acció cultural i producció literària ente el 1917 i la Segona República*, «Randa», núm. 9 (1979), ps. 171-183.

10. Josep M. LLOPART, *La vida d'or*, «Lluc», núm. 661 (juliol-agost de 1976), p.

20. Reproduït dins *Retòrica i poètica*, 1 (Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1982), ps. 99-109.

11. *Ibid.*, p. 21.

12. Maria-Antònia SALVÀ, *Entre el record i l'enyorança* (Mallorca 1955), p. 80. De fet, el capítol en què es refereix a les rondalles de Mossèn Alcover ja havia aparegut abans: *Sobre les rondalles de Mn. Alcover*, *Miscelánea Balear* dedicada a D. Antonio Ma. Alcover con motivo de la publicación de «Diccionari Català-Valencià-Balear» (Palma, Círculo de Estudios, 1933), ps. 1-2.

ment ha viscut sempre al camp. I és que el ruralisme, un cop ha estat depurat de tot el que conté de salvatge i d'irracional —és a dir, de tot el que els naturalistes i els modernistes havien subratllat—, es converteix en el tema literari per excel·lència dels escriptors mallorquins.

La importància del paisatge en la plasmació d'aquest procés de fuita de la realitat ens permet trobar una explicació a la *desnarrativització* dels gèneres en prosa. Aquest fet ja tenia les seves arrels en el Modernisme, dins el qual, potser ajudat per la importància del *poema en prosa*, s'inicia una tendència que conduirà a la confusió genèrica. Ho trobam en autors modernistes com Miquel dels Sants Oliver, Joan Rosselló, Coloma Rosselló¹³ o Salvador Galmés. Hi hauríem d'afegir el nom de Fèlix Escalas i Chamení (1880 - 1972), l'activitat del qual sobretot el durà al món de la política i de les finances, però que a principis de segle col·labora amb textos literaris en prosa —alguns dels quals tant són classificables com a articles, relats o proses poètiques— a «La Roqueta», «Il·lustració Catalana», «Catalunya» i d'altres.¹⁴ La poetització de la prosa, tant del relat com del quadre de costums, durant el Modernisme havia estat la primera passa cap a la idealització i la confusió genèrica (narrativa, prosa, memòries i assaig) que

13. Alguns dels textos recollits dins *Valldemosines* (1911) són pràcticament híbrids d'elements narratius i d'elements propis de la prosa poètica o de la prosa periodística. Així, *Foc colgat (De Palma a Miramar)* és una barreja d'article de descripcions històrico-paisatgístiques amb una història sentimental com a fons; *Una escapatòria* és una prosa breu, essencialment descriptiva, amb molt poc argument; i *Oli i olives* no és més que una descripció del procés de fabricació de l'oli i dels elements culturals i humans que l'envolten. Coloma Rosselló i Miralles (Palma 1875 - 1955) fou corresponsal de «Feminal», suplement dedicat a les dones de la revista «Il·lustració Catalana», on publicà *Le papillon et le bourdon* (núm. 29, 29-VIII-1909, ps. 12-14), *Hosanna* (núm. 36, 27-III-1910, ps. 17-19), i *Oli y olives* (núm. 37, 24-IV-1910, ps. 12-13). Els dos darrers foren recollits en el volum *Valldemosines* (Barcelona, L'Avenc, 1911).

14. De Fèlix Escalas hem localitzat les següents proses creatives, emmarcables entre el relat i l'article: *Nadal*, «Il·lustració Catalana», núm. 30 (25-XII-1903), p. 388; *Rondalla*, *Ibid.*, núm. 101 (7-IV-1905), p. 302; *Nit d'estiu*, «La Roqueta. Il·lustració Mallorquina», núm. 8 (30-IV-1902), p. [5]; *Nevade*, «Almanaque de "El Felanigenese"» (1901), ps. 59-60; *Santueri*, *Ibid.* (1902), ps. 113-114; *Gerinebello*, *Ibid.* (1904), ps. 105-106; *El sen Joan*, *Ibid.* (1906), ps. 95-96, reproduït a «Llevant», 90 (30-IV-1920), p. [2]; *Els formiguers*, *Ibid.* (1907), ps. 81-83; *Bon recort*, *Ibid.* (1908), ps. 101-102; *Impressió de Venècia*, *Ibid.* (1909), ps. 89-90; i *Recorts*, *Ibid.* (1913), ps. 81-82.

es dona després en mans dels noucentistes. Els efectes de l'Escola Mallorquina consisteixen sobretot, com hem dit abans, en la *desnarrativització* dels gèneres en prosa: això és, l'augment de la prosa paisatgística (de qualitats de caire poètic i de la qual ja teníem precedents en el Modernisme), l'aparició d'obres a mig camí entre prosa/assaig i narrativa, el refús de temes tradicionalment novel·lescs (potser també com a rebuig dels tòpics estesos per la novel·la fulletonesca), la desaparició o atenuació de l'argument i àdhuc la transformació de gèneres com els llibres de memòries (que també perden el caràcter realista). Les conseqüències en un panorama caracteritzat —com hem vist— per la feblesa de la narrativa no podien ésser més que la pervivència d'una situació de anormalitat, que només s'intentà corregir tímidament cap als anys trenta.

2. La continuïtat del XIX

A grans trets es pot considerar la convivència de tres corrents diferents dins la prosa posterior al Modernisme produïda a les Balears: en primer lloc, un corrent que continua la prosa del XIX, essencialment costumista, però que en part encara resultava integrable dins l'Escola Mallorquina pel que tenia de contribució a la Renaixença; en segon lloc, la prosa d'un marcat caràcter poètic o esteticista, que és la part més integrable dins l'Escola, ja que sovint introdueix els mateixos temes i tòpics que els usats en la poesia; i, en tercer lloc, l'obra d'un grup d'autors més joves, alguns dels quals continuaran durant la postguerra, que solen recuperar trets de la narrativa realista i també de la novel·la de gènere (novel·la rosa, novel·la moralitzadora, etc.). La forta petjada del costumisme sobre la prosa es deixa veure encara en la dècada dels anys vint. El costumisme vehicula un tipus de narrativa que defensa, des d'un punt de vista reaccionari, formes de vida arcaïques, oposades a qualsevol signe de progrés. Sovint es tracta d'obres de poca qualitat, interessants exclusivament perquè ens revelen *tòpics* encara en circulació ja ben entrat el segle XX.

En primer lloc, cal fer un esment a l'obra catalana del menorquí Àngel Ruiz i Pablo (1865 - 1927), autor que més tost pertany a un període anterior al que aquí estudiem. La seva producció es caracteritza per l'inte-

rès per l'anècdota, per l'humor i pel folklore. Ruiz i Pablo va publicar diverses novel·les en espanyol.¹⁵ En *Del cor de la terra* (1910) havia aconseguit escriure una espècie de *drama rural* que, principalment pel conflicte passional dels protagonistes i pel desenllaç tràgic, s'aproximava al Modernisme. Però, en canvi, al *Viatge tràgic de l'amo en Xec de s'Uastrà*¹⁶ (1928) retorna a l'humorisme costumista que ridiculitza el pagès quan es troba en una gran ciutat (Barcelona), tot i que enceta un tema que ofereix unes grans possibilitats d'anàlisi psicològica i de denúncia social. La intenció del *Viatge tràgic...* és fer riure i la tècnica encara és molt propera a la del quadre de costums. La intenció costumista es troba en altres relats seus també d'aquests anys.¹⁷ També és interessant esmentar com ben tard encara apareix algun relat costumista de Bernat Balle Amengual (1860 - 1945), molt de temps després que aquest hagi deixat de publicar.¹⁸

Mossèn Jeroni Pons (1889 - 1954)¹⁹ fou un assidu col·laborador del setmanari «Sóller». La seva única novel·la, *La llar dels avis*, aparegué al «Folletí del Sóller» entre 1920 i 1921. Poc després, en 1921 mateix, sortí

15. *Oro y escorias* (1893), *Episodios ribereños* (1906), *Clara sombra* (1915), *Crisis de un alma (Las metamorfosis de un erudito)* (1918), *El final de una leyenda (s.d.)*, *La nevatilla*, etc. També és autor d'altres textos narratius: *Doce días en Mallorca. Impresiones de viajes* (1892), *Impresiones de un peregrino en Roma* (1901), etc.

16. Publicat abans amb el títol de *Viatge estratègic del amo En Xech de S'Uestrà*, «Catalana», vol. VI (1922) (en diversos números).

17. *Recordances. Jochs d'Ahlots*, «Catalana», vol. I (1917), ps. 407-412. *Quan se pert s'eyma. Sa confessió d'En Bep de S'Estay. Contes menorquins*, «Catalana», vol. VII (1923), ps. 4-6 i 276.

18. *Estampes y minyons*, dins *Miscelánea Balear, op. cit.*, ps. 175-192. Bernat Balle escriví sobre temes populars mallorquins en una línia caracteritzada per un costumisme moralitzador. Entre les seves obres, molt abundants en les revistes locals, destaquen: *Sopes escaldades y Pancuyt* (1899), *Agranadures, espigolayes y axarmins* (1899), *Pepito Carabassa, Moraduix, herbassana y vinagrella*, etc. Moltes de les seves obres apareixen a «Mallorca Dominical», «Almanaque de "El Felanigense"», etc.

19. Eclesiàstic, dedicà part dels seus esforços a la revista religiosa «Grano de mostaza», de la qual fou fundador i director. També es dedicà als treballs històrics, com *Biografía del Excm. e Illm. Pare Mateu Colom Canals Bisbe titular de Andrapa* (1922), *Documents inèdits. - I. La fàbrica de l'actual església de Fornalutx. - II. La font de la Mare de Deu* (1933), *Estudio biográfico del Dr. José Pastor Castañer* (1942), una *Biografía del Obispo Colon* i *Notas para la historia de Deià* (1976).

en volum. *La llar dels avis* porta un subtítol prou representatiu del tipus de novel·la que pretén ésser: *Novella de costums mallorquines*. Segons explica al pròleg, el tema del llibre es basa en tres fonts: a) el *Gènesi* on es troba la sentència «menjaràs el pa amb la suor del teu front»; b) el tema del *beatus ille* d'Horaci; i c) dos adagis populars mallorquins: «del treball surt el profit» i «la feina és santa i assanta». Aquests tres elements són per si prou orientatius del contingut conservador del llibre. El llibre és amarat d'un pregon propòsit moralitzador, tan insistent i expressat tan repetidament que el converteix en una autèntica *novella de tesi*, en la qual absolutament tot serveix per a demostrar que «el treball no solament du prosperitat, progrés i avenç a un poble, sino que és font de moralitat, ordena l'esperit i l'ennobleix». ²⁰ Al pròleg també trobam una referència a la «nostra llengua, tan florida ara en obres poètiques com mancada d'obres literàries en prosa». ²¹ De fet, es tracta d'una novel·la que vol omplir un buit, el de la manca de novel·lística a les Balears, precisament en un moment crític.

Un dels temes centrals del llibre és el conflicte entre el món urbà i el món rural. El costum d'abandonar el camp i d'establir-se a Palma que Joan Rosselló blasrava, força estès aleshores entre les classes altes, és molt criticat per l'autor. La vida de la ciutat és considerada una font de costums desnaturalitzadors. El plantejament és, de fet, un tòpic emmarcable en l'ideari de Torras i Bages, ja que la vida ciutadana de la Palma d'aquell temps no podia merèixer les censures que Pons li fa. Emperò, sembla que al fons del pensament de l'autor hi ha una base de caire regionalista que, per exemple, blasma el desarrelament de les classes altes en qüestions com la llengua o les tradicions del nostre poble. Fins i tot la malaltia d'un dels personatges és atribuïda als «mals plaers» que el jove ha trobat en la ciutat. *La llar dels avis* comparteix molts dels tòpics ruralistes que en poesia desenrotllarà l'Escola Mallorquina. Per exemple, al capítol tercer, que té un caràcter purament descriptiu, el narrador ens mostra el camp com un lloc idíl·lic, totalment idealitzat, d'acord amb l'estètica dels noucentistes i el mite de l'*edat d'or*. La novel·la també pretén ésser un fris dels costums

20. Jeroni PONS, *La llar dels avis* (Sóller 1921), p. 8.

21. *Ibid.*

tradicionals mallorquins. Per això hi trobam alguns episodis descriptius d'un marcat caràcter costumista. Pons reivindica les formes de vida del nostre passat, la qual cosa el porta a rebutjar d'una manera indiscriminada tot el que és progrés. L'únic avanç real és el destinat a millorar la producció agrícola i ramadera. El conflicte entre tradició i progrés, tan propi dels autors modernistes, apareix també aquí: Joan, el jove protagonista, ha de lluitar amb la família per tal de poder fer realitat el seu amor amb Margalida, però la tradició que ha de vèncer és únicament la dels prejudicis socials d'una classe que ha renunciat a les seves arrels. Al llarg de la novel·la s'observen algunes referències a la pèrdua de certs costums, la qual cosa posa en relleu la identitat dels seus propòsits amb els dels costumistes del XIX. Per exemple, tot referint-se a la festa, diu:

«Sembla qu'antany les coses no anaren bé. Els fadrins, esburbats i amics de la disbauxa, volgueren fer de la festa camperola i típica una festa ciutadana. Mal aconsellats, llogaren una xaranga mal trempada, i el so de la xeramia melangiós, però que tant d'encant dóna a les festes pageses, fou enfengat amb ignonimia. Per això les joves esquivaren el ball, acostumades com estaven an el ball de *boleros* i *mateixes*.

»Se coneix qu'enguany els fadrins han presa la lliçó i, segons diven els *sobreposats*, no hi haurà res foraster, tot serà del agre de la terra.»²²

Únicament hi ha un costum perdut, el fet de penjar un gall, que l'autor no deplora, «perque allò era incult i de mal gust».²³ A Jeroni Pons, a excepció de demostrar la seva tesi, poca cosa més li interessa. Narrativament, *La llar dels avis* té poques qualitats. L'estructura del relat és quelcom encarcarada. El relat és molt senzill, farcit amb episodis descriptius i amb capítols allargassats amb uns procediments quasi teatrals (sobretot mitjançant el diàleg). L'excés de tesi i els plantejaments massa tòpics resten valor a la novel·la, que en certa manera responia al tipus de narrativa que defensava un sector ben concret de la societat mallorquina d'aquell moment.

Miquel Puigserver Llabrés (1881 - 1947) exemplifica la gran proxi-

22. *Ibid.*, p. 42.

23. *Ibid.*, p. 48.

mitat existent entre el costumisme més vulgar i xaró i el regionalisme, que sobretot es desenrotlla en el terreny teatral. *Records de nostra terra*²⁴ (1928) és el seu únic llibre de narrativa. L'autor conrearà més tard el teatre regional amb un notable èxit. En 1933 publica també un quadre de costums, *La pentinadora. ¡Qui l'ha vista i la veu!*²⁵ Tanmateix en els seus relats es troba el germen de part de l'obra teatral i, sobretot, hi ha un costumisme ruralista amarat d'un humorisme fàcil. *Records de nostra terra* consta de quatre relats, força distints entre si, de poca qualitat literària: *En Tomeu de la Draçana*, *El metge nou*, *Un viatge a Inca* i *El sent Jeroni el curandero*. Els dos primers li serviren per a l'elaboració de les versions teatrals que porten el mateix títol: *El metge nou* i *En Tomeu de la Draçana*.²⁶ De fet, *El metge nou* és un relat essencialment dialogat. Al pròleg ens indica quin serà el tema principal de l'obra: la lluita contra la superstició i el curanderisme. Aquest centra dues de les narracions, *El metge nou* i *El sent Jeroni el curandero*. L'obsessió de Puigserver per eradicar les supersticions sembla del tot exagerada. De fet, no es tracta més que d'una qüestió que li dóna motius per a presentar situacions ridícules i absurdes, d'una comicitat fàcil. Puigserver es queda en la vulgaritat més elemental, que confon amb l'autèntic sentit de l'humor. La seva obra no té valor literari, però tampoc no sembla que en pretengui: es conforma de fer riure el lector. Això el duu a usar un llenguatge col·loquial, incorrecte i descurat. Tampoc no es proposa gaire més:

«...en llenguatge popular i amb el poc enginy que puga donar de sí un cervell mal alimentat, retrec coses de Mallorca, acostums, modos i maneres

24. Miquel PUIGSERVER, *Records de nostra terra* (Palma de Mallorca, Amengual i Muntaner, 1928). A més, també escriví altres peces dramàtiques: *L'amo En Ston* (1932), *Una i oli* (1934) i *El pobre milionari* (1935).

25. *La pentinadora. ¡Qui l'ha vista i la veu!*, dins *Miscelánea Balear, op. cit.*, ps. 97-99.

26. La versió teatral d'*El metge nou* apareix al «Sóller» l'any 1928 mateix i es reedita el 1951. *En Tomeu de Sa Drassana* apareix al «Sóller» en 1929 i es publica en versió teatral l'any 1931.

d'esser de la gent nostra i també defectes com els de bruixeries i els de encisaments. [...] si conseguia que dels quatre mal contats lectors que puga tenir, entre tu i un nebot meu, que si tant sols un d'ells se convencés de lo perillosa que es la superstició que tan arrelada teníem i seguim tenguent dins Mallorca, ja'm donaria per satisfet.»²⁷

En Tomeu de la Draçana és el retrat d'un personatge popular, amb un cert to picaresc a causa de la seva marginalitat i del caràcter episòdic de la història, que passa per diversos oficis i situacions familiars com en la novel·la picaresca. Puigserver en vol treure una lliçó moral, quan, de fet, es tracta simplement d'una historieta desbaratada. *El metge nou* és un conjunt de seqüències dialogades sobre el tema de la superstició, motivades per l'arribada al poble de Ramon, el nou metge, el qual aconsegueix fer-los veure la falsedat del curanderisme. El tema es repeteix a *El sent Jeroni el curandero*. En canvi, a *Un viatge a Inca* tan sols al principi hi ha una nota referent a la superstició. La resta del relat és un seguit de situacions còmiques, grotesques, en què, des d'una òptica ciutadana, Puigserver es burla dels pagesos. En resum, l'obra de Miquel Puigserver representa un corrent popular, derivat del costumisme del XIX, absolutament allunyat de tota pretensió literària, que rebaixa la narrativa al nivell de la comicitat més poc intel·ligent.

La dedicació de Mossèn Alcover i de l'arxiduc Lluís Salvador a recopilar les rondalles mallorquines obrí un gran ressò i es reflecteix en l'abundant edició de rondalles a pràcticament totes les publicacions periòdiques (i àdhuc revistes especialitzades) de l'època. Tanmateix l'estudi d'aquest camp ultrapassa els interessos i les possibilitats d'aquest treball. Joan Rosselló de Son Forteza, que en algunes de les seves obres fa autèntiques reelaboracions modernistes del conte fantàstic, Salvador Galmés i altres havien incorporat la rondalla o conte popular en la seva obra de creació. Potser la petjada de mossèn Alcover, molt intensa durant els primers decennis del segle, pot observar-se sobretot en l'obra d'Andreu Ferrer i Ginard (1887 - 1975),²⁸ un cas singular d'una gran activitat recopiladora i

27. *Ibid.*, p. 7.

28. Per a Ferrer Ginard vegeu: J.J.T., *Andrés Ferrer Ginard*, «Bolletí de la Societat Aqueològica Lulliana», tom XXXIV (1975), ps. 598-599. Ferrer cursà estudis eclesiàstics, que abandonà, musicals i magisteri. Exercí aquesta professió en Es Mitjorn Gran

editora d'aquest tipus de narrativa. Va publicar els volums de rondalles: *Rondaies de Menorca* (1914) i *Rondaies populars de diferents autors i paisos arretglades al mallorquí vulgar* (1920). Sobretot aquí ens interessa pel que contribueix a la pervivència d'un corrent de narrativa popular encara que sigui des d'una perspectiva més tost pròpia d'un folklorista. De tota manera, en 1919 Ferrer va publicar el relat *Amor pur*,²⁹ que es caracteritza pel sentimentalisme fàcil i per una evident influència de *Flor de Card*, de Salvador Galmés.

Hi ha també durant tota la primera part del segle una bona quantitat d'obres narratives de les quals desconeixem l'autor. Dins aquest grup hauríem d'esmentar algunes novel·les aparegudes al folletí del «Sóller»,³⁰ que s'aproximen a la novel·la de consum sovint de to fulletonesc o propi de la novel·la rosa.

(Menorca), Artà i Palma. Fou escriptor, editor i periodista, feines que va dur a terme en cada un dels indrets on residí. A Menorca fundà la revista «Llum Nova». En establir-se a Artà obrí una llibreria i una impremta (La Politécnica), que més tard traslladà a Palma. En 1917 fundà a Artà el setmanari «Llevant» i després la revista de folklore «Tresor dels Avis». Fou director de «La Veu de Mallorca» i redactor en cap d'«El Luchador». Publicà nombroses col·laboracions en revistes i periòdics. Recollí cançons populars, organitzà cors parroquials, fou organista. Col·laborà amb l'Associació per la Cultura de Mallorca i amb la Societat Arqueològica Lul·liana. En la postguerra fou secretari d'Acció Catòlica i fundà l'associació cultural El Tresor dels Avis de Balears (1970). Durant els anys vint i trenta Andreu Ferrer publicà diverses obres de caràcter pedagògic, dedicades sobretot a l'ensenyament del català i del castellà: *Nocions de Ortografia Mallorquina* (1921), *Curso completo de corografía e historia de las Baleares para las escuelas de primera enseñanza dividido en cuatro grados* (1928), *Cartilla mallorquina* (1931), *Vocabulario para la enseñanza del castellano arreglado por un maestro nacional* (1933), *Conjugación de los verbos castellanos según las normas de la Real Academia Española* (1936), *Empiezo a leer. Novísimo Catón para la enseñanza de la lectura y escritura simultáneas de la lengua castellana* (1939), etc. Com a folklorista va treure *Cançonetes menorquines* (1922), *Etologia de Menorca o sien costums i preocupacions que se conserven en aquesta illa* (1927), *Folklore Balear* (1965), a més dels reculls de rondalles citats aquí.

29. Andreu FERRER, *Amor pur*, «Llevant», 81 (22-XI-1919), ps. 1-2; *ibid.*, 82 (10-XII-1919), ps. 1-2.

30. Per exemple, les signades amb el pseudònim de «Marcel», que responen també a un model de novel·la força tradicional. *Quin dels dos és l'enganat?* (1926), *El Nebot* (1926-28) o *La sang dels avis* (1929) són alguns dels títols. (El títol d'aquesta darrera ens fa pensar en Jeroni Pons, però no em sembla gaire lògic que recorregés al pseudònim després

3. «Prosistes» (i narradors) de l'Escola Mallorquina

No ens aturarem en una anàlisi acurada de l'obra dels *prosistes* més representatius, emmarcables dins l'Escola Mallorquina en uns casos per motius purament qualitatius, en altres perquè es tracta d'escriptors —com Llorenç Riber— que necessiten d'un treball més especialitzat, no exclusivament panoràmic com aquest.

Un autor menor, com a poeta i dramaturg i com a narrador, és Josep M. Tous i Maroto (1870 - 1949).³¹ Per raons cronològiques, Tous i Maroto hauria de pertànyer al mateix grup generacional que Coloma Rosselló i Salvador Galmés. Això no obstant, la seva obra no conté ressons modernistes i sí, en canvi, sembla més tost continuadora de l'esperit de la Renaixença. En teatre Tous i Maroto es dedicà sobretot al costumisme, que també s'ha denominat *teatre regional*, i com a poeta és considerat una figura *menor* de l'Escola Mallorquina.³² En l'obra en prosa no hi ha cap raó que impedeixi mantenir aquesta mateixa consideració. Precisament, trobam proses seves en la revista «Mitjorn», com la sèrie titulada *Trescant per la Serra*³³ (1906) i altres, que són un exemple clar del que dèiem abans: pèrdua dels elements argumentals del conte, interès paisatgístic, accentuació dels elements poètics de la prosa, idealització del món rural, etc. Precisament aquests textos,

d'haver publicat abans *La llar dels avis* amb el seu nom.) Ja esmentava aquestes obres en un treball anterior. Vegeu: Pere ROSSELLÓ I BOVER, *Entorn de la narrativa rural a Mallorca al començament del segle XX*, dins *Miscel·lània Joan Gili* (A cura d'Albert Manent i Josep Massot i Muntaner) (Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes & Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988), ps. 499-523.

31. Sobre aquest autor, vegeu: Jorge ANDREU, *José Ma. Tous y Maroto, literato y poeta* (Palma, Impremta de Mossèn Alcover, 1965).

32. És autor de reculls com *Flors d'ametler* (1903), *Instantànies. Lluna Plena* (1904) o *Caminando... Poesías* (1930). En la postguerra va publicar *Al despertar de España* (1940), amb un pròleg de José M. Pemán.

33. La sèrie *Trescant per la Serra* apareix als números de «Mitjorn» des de l'1 (gener de 1906) al 4 (abril de 1906) i al 6 (juny de 1906). Després hi surten altres proses: *Desolació*, núm. 9 (setembre de 1906); *Melangia*, núm. 11 (novembre de 1906); *El betlem de l'Ermita*, núm. 12 (desembre de 1906); «Recorts», núm. 13 (gener 1907); i «P'el Plá», núm. 16 (abril de 1907). En 1923 les proses de *Trescant per la Serra* foren publicades amb aquest mateix títol al folletí del setmanari «Sóller».

que en alguns moments encara conserven alguns trets que els aproximen al relat, no varen esser objecte de publicació en volum. Però Tous i Maroto va publicar alguns llibres en prosa en castellà, potser fent palès el que abans dèiem de l'existència d'un prejudici en alguns autors que creien que no hi podia haver narrativa en català. Algunes d'aquestes obres són contemporànies als textos en català: *Lluch (Páginas de mi cartera)* (1901), *De la Isla Dorada (Postales y bocetos)* (1912), *De lo que vi en la ruta* (1913), *Bosquejos de antaño (Relatos)* (1922) i *Guía de la Isla de Oro* (1933). Els usos lingüístics de l'obra de Tous i Maroto són, per tant, força curiosos: el català (dialectal i col·loquial) per al teatre de caràcter còmic, el català (més literari) per a l'obra poètica juntament amb el castellà, i el castellà per als volums de narrativa i prosa. Després de 1936 s'adherí al *Movimiento* i aleshores es produí la passa definitiva: la castellanització de la seva poesia. Tanmateix, la seva obra avui no té altre valor més que el fet d'esser un exemple d'una etapa ben concreta de la nostra literatura.

L'historiador mossèn Antoni Pons Pastor (1888 - 1976)³⁴ és autor d'una novel·la històrica titulada *Besllums*. La data de publicació d'aquest llibre ha fet escolar l'error de considerar-la una novel·la de postguerra,³⁵ ja que va aparèixer en 1951 amb motiu d'un homenatge que Pons va rebre. Se'n féu un tiratge just de tres-cents exemplars. Ara bé, *Besllums* ja havia aparegut en 1926 al setmanari «Sóller», i sembla que també a «La Almudaina», llocs on potser fou llegida per un públic més considerable. Tanmateix *Besllums* no és l'obra d'un novellista pròpiament dit i potser fins i tot es fa difícil llegir-la com una novel·la. L'autor es basa en documents històrics sobre les lluites dels Canamunts i Canavalls del segle XVII. El propòsit d'Antoni Pons és «ofrenar el seu modest tribut a la història nostrada i a la literatura, avui en plena florescència».³⁶ Segons l'autor, «bé prou valia

34. Entre moltes altres obres d'investigació històrica, Antoni Pons és autor dels següents treballs: *Antiguas historias. Palma a finales del siglo XVIII. Pequeña historia del alumbrado público* (1950), *Breve historia de Mallorca* (1952), *Els Reis de la Casa de Mallorca* (1957) i la *Història de Mallorca* (1963-1972) en set volums. També va escriure l'assaig *Don Pere d'Alcàntara Penya* (1923).

35. Vegeu Guillem-Jordi GRAELLS. *La narrativa illenca de postguerra*, «Randa», 13 [Literatura de postguerra a Mallorca] (1982); ps. 137-164.

36. Antoni PONS PASTOR, *Besllums* (Narració històrica de la XVIIè centúria) (Ciutat de Mallorca 1951), p. XII.

l'esforç una narració plena de color d'època, masella de moviment i interès, de notícies topogràfiques de la nostra antiga ciutat, dels costums, caràcter i manera d'ésser de la nostra gent finida bé plebea bé cavallarívola.³⁷ Pels seus trets difícilment pot emmarcar-se dins cap corrent literari. Només l'evasió de la realitat mitjançant la fuga cap al passat estableix un punt d'enllaç entre *Besllums* i l'Escola Mallorquina. Ambient aristocràtic, llenguatge arcaïtzant (cosa que en dificulta la lectura) i excés de descripció, que li fa deixar en un segon terme l'acció, són els trets més destacables. Tanmateix l'excés d'interès de l'historiador i la poca habilitat del narrador fan de la novel·la una obra insòlita, que només pot llegir-se amb dificultat. En 1933 va treure, al periòdic «La Almudaina», *A la miranda del passat*, relat en què sobretot predomina la recreació dels fets històrics més que els trets novel·lescs pròpiament dits, amb un llenguatge també força feixuc.

Josep Sureda i Blanes (1890 - 1984) s'ha dedicat sobretot a l'assaig històric i científic i bona part d'aquesta obra ha estat publicada a la postguerra.³⁸ Abans de 1936 treu dos llibres en prosa ben diferents: el conte *La princesa que tenia el rellotge aturat* (1929) i *El paisatge d'Artà* (1932). També va publicar algunes proses literàries en diverses revistes.³⁹ Quan en 1956 l'editorial Albertí publica el *Recull de contes balears*, Josep Sureda hi treu un conte titulat *Conflicte bèl·lic* de caràcter humorístic. Ens centrarem només en els dos llibres abans esmentats. *La princesa que tenia el rellotge aturat* vol ésser una espècie de conte infantil, si bé potser té altres valors pels referents culturals que conté. El protagonista, de «cabells rossos» i amb el «cutis una mica femení», és un «sportman» que estudia a

37. *Ibid.*, ps. x-xi.

38. A la revista «Bellpuig» publica *Els Hostes*, sèrie de proses i d'assajos sobre diversos personatges i temes, entre el 5 d'abril de 1960 i el 8 de juny de 1966. [Informació de Jaume Guiscafrè]. La sèrie d'*Els Hostes* també es publicarà en volums separats.

39. *La mort d'En Peret*, «La Veu de Mallorca», núm. 8 (7-III-1931), ps. 4-5; *La rosa dins la mar*, «La Nostra Terra», núm. 3 (març de 1928), ps. 97-98; *De cara al món*, l'«Almanac de les Lletres» (1928), ps. 128-130; *En la mort del meu pare*, *Ibid.* (1930), ps. 97-100; *La torre de la Boira*, *Ibid.* (1931), ps. 116-122; *Somni i despertar*, *Ibid.* (1932), ps. 68-74; *Muntanya àtica*, *Ibid.* (1933), ps. 16-20; *L'exemple de Thamris*, *Ibid.* (1934), ps. 83-86; *Solitud creadora*, *Ibid.* (1935), ps. 58-60; i *La darrera facècia*, *Ibid.* (1936), ps. 7-13.

Yale, porta una Kodak i corre amb un «vuit cilindres».⁴⁰ A més, li agrada el cinema alemany, la música negra i el teatre rus. És a dir, un personatge ben propi dels anys vint. En una excursió per Mallorca aquest jove es perd i coneix una allota. Sureda Blanes refà el mite de Nausica, punt de contacte del relat també amb el classicisme noucentista, per referir-se al tema d'una Mallorca que desconeix el progrés i el dinamisme del món modern. *El paisatge d'Artà*, en canvi, és molt més descriptiu, tot i que en alguns moments adquireix tons narratius. Es tracta d'un clar exemple de prosa noucentista elaborada pels autors mallorquins: paisatgisme, recerca de valors poètics en la prosa, minva dels aspectes narratius, visió atemporal de Mallorca, idillisme, etc. L'estil de Josep Sureda Blanes és sempre elegant i impecable. Tot i que es fa difícil catalogar-lo com a narrador, l'hem de considerar un dels valors més estimables de la nostra literatura.

Rafel Ginard i Bauçà (1899 - 1976) tampoc no pot considerar-se un narrador. Realment, Ginard és conegut sobretot per la seva aportació com a folklorista, especialment com a recopilador del *Cançoner popular de Mallorca*. En canvi, tot i que mai no va recollir en volum l'obra poètica, sí que podem emmarcar-lo com una figura de segona línia dins la poesia de l'Escola. La seva obra en prosa es redueix al llibre *Croquis artanencs* (1929), conjunt de proses el tema de les quals gira entorn del paisatge, el poble i les tradicions d'Artà, a més de nombrosos articles sobre cultura popular i sobre religió. La mateixa actitud idealitzadora que s'adverteix en l'obra de Josep Sureda Blanes pot veure's en el llibre de Ginard. Tanmateix, però, posa molta més atenció als aspectes populars, la qual cosa, si bé el manté en una actitud més propera al costumisme, dóna un vigor extraordinari al seu llenguatge. Més tard, tornarà a publicar una segona sèrie dels *Croquis artanencs* a la revista «Bellpuig».⁴¹ Als anys quaranta va treure a la revista «Documenta» unes *Estampas sanjuanenses*⁴² en castellà, del mateix estil que els *Croquis artanencs*, i alguna altra prosa literària.⁴³

40. Josep SUREDA BLANES, *La princesa que tenia el rellotge aturat* (Artà 1930), p. 6.

41. Apareixen a «Bellpuig» entre el gener de 1960 (núm. 1) i el maig de 1967. [Informació procedent de Jaume Guiscafrè].

42. *Estampas sanjuanenses*, «Documenta» (20-XI/10-XII-1943), ps. 275-282.

43. *Salmó de los almendros en flor*, «El Heraldo de Cristo», 449 (març de 1947), p. 56.

Altres escriptors s'aproximen a un tipus de prosa que en uns casos ha de considerar-se assagística i en altres poètica. Hi hem d'afegir el sacerdot i arqueòleg Joan Aguiló i Pinya (1860 - 1924), amic de mossèn Alcover.⁴⁴ Aguiló publicà en 1910 *L'àngel de Natzaret*, un conjunt de proses religioses molt properes a la lírica, on també s'introdueixen fragments en vers. El llibre fou prologat per Costa i Llobera. Més tard publicà *Llibre de la vida de N. S. Jesucrist* (1914), biografia de Jesús de finalitat popularitzadora, que havia obtingut un guardó en un concurs convocat pel bisbat de Mallorca en 1902. També escriví una *Biografia de santa Catalina Tomàs* que ha quedat inèdita. Francesc Sureda Blanes (1888 - 1955), teòleg i sobretot lul·lista, és autor d'un llibre que s'ha considerat una novel·la,⁴⁵ però que en realitat sembla més tost inclassificable en cap gènere literari. Ens referim a *De com Icarus perdé les ales* (1932), que de fet és una obra a mig camí entre la biografia lul·liana i l'assaig entès d'una manera força lliure. També manifesta una concepció bastant lliure de la prosa assagística Andreu Caimari i Noguera (1893 - 1978), autor dels llibres *Perfils de la Ciutat* (1932), *Edificant la ciutat. I. Amor* (1935) i *Calma a l'illa (Assaig sobre l'oci)* (1958). Sobretot interessa la voluntat edificant de l'autor, que escriu sense interessar-se gaire pel tipus d'obra literària que realitza.

Potser caldria estudiar aquest fenomen en relació amb altres assagistes mallorquins del moment, com Joan Estelrich (1896- 1958), autor dels volums *Entre la vida i els llibres* (1926) i *Fènix o l'esperit de Renaixença* (1934), o Joan Pons i Marquès (1894 - 1971). Però em sembla que deixariem de costat el terreny de la prosa imaginativa (dins la qual tant cap la narrativa com altres expressions en prosa) per entrar dins el terreny de l'assaig clarament definit.

44. Va participar al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) amb una comunicació titulada *Fronteres de la llengua catalana y estadística dels que parlen en català*. Vegeu *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. [Edició facsímil] (Barcelona, II Congrés Internacional de la Llengua Catalana & Editorial Vicens-Vives, 1985), ps. 638-642. Com a poeta, va editar *Poesies* (1903).

45. Vegeu el *Diccionari de la Literatura Catalana* (Barcelona, Edicions 62, 1979), on diu: «Publicà la novel·la *De com Icarus perdé les ales* (1932)», p. 690. Josep M. LLOMPART, *La literatura moderna a les Balears* (Palma, Ed. Moll, 1964): «el lul·lista mossèn Francesc Sureda i Blanes, autor d'un llibre difícilment classificable —*De com Icarus perdé les ales...*», p. 157.

Però el principal representant de la prosa noucentista a Mallorca és Llorenç Riber i Campins (1881 - 1958). Riber sempre ha estat considerat un poeta, però, en canvi, és recordat sobretot per *La minyonia d'un infant orat* (1935). En canvi, com a poeta sempre ha estat considerat més tost encarcerat, excessivament retòric. Com afirma Damià Pons, «la seva obra pròpiament narrativa es redueix a uns pocs títols, que, a més, no acaben de ser obres d'imaginació pura. Més aviat són proses narratives que consisteixen en la literaturització de materials biogràfics, en uns casos procedents de les experiències viscudes pel mateix autor i d'altres del llegendari hagiogràfic».⁴⁶ Entre les obres en prosa de Riber trobam les hagiografies d'*Els Sants de Catalunya* (1919-1922), *Vida i actes del Beat Ramon Llull* (1916), el conjunt d'articles i parlaments *Per l'altar i per la llar* (1931), etc. L'obra narrativa de Riber és efectivament breu, però qualitativament és força important. En 1909 guanya un premi als Jocs Florals de Barcelona amb les proses titulades *Lliris del camp*, basades en una llegenda que coneixia a través de *Los Raros*, de Rubén Darío, molt propera al pre-rafaelisme. Aquesta obra seria ampliada i, juntament amb una altra llegenda, constituïria el llibre publicat amb el títol d'*Els Camins del Paradís Perdut* (1920). Aquest recull dues llegendes que narren dos viatges protagonitzats per monjos, en un ambient fantàstic i medievalitzant, i amb un rerefons religiós. La primera, *Les incansables peregrinacions dels tres monjos Teòfil, Sergi i Higiní*, és basada en la vida de sant Macari de la *Llegenda àuria*, encara que sembla que la interpreta amb força llibertat. La segona, *Les meravelloses navegacions de Sant Brandan i els seus monjos*, parteix d'una llegenda d'origen cèltic que conegué a través d'una versió escrita en dialecte venecià. Damià Pons diu: «La narració de Sant Brandan pertany molt més al gènere del viatge fantàstic que a l'hagiogràfic. La barreja de la història amb la llegenda, dels elements cristians amb els pagans, donen com a resultat una obra atraient pel seu component fantàstic, plena d'espais insulars que pareixen les representacions plàstiques de les quimeres.»⁴⁷ A més del caràcter fantàstic d'aquest dos relats, hem de

46. DAMIÀ PONS I PONS, *Pròleg*, dins *Els Camins del Paradís Perdut*, de Llorenç RIBER (Mallorca, Editorial Moll, 1987), p. 27.

47. *Ibid.*, p. 33.

subratllar la importància de l'estil, tendent a la poesia i a la recreació de la llengua medieval. Tanmateix l'obra en prosa en què Riber excel·leix és *La minyonia d'un infant orat* (1935).⁴⁸ En una altra ocasió ja vaig escriure que amb aquesta obra «Riber dóna una nova orientació al ruralisme: el paisatge idealitzat i classicitzant, l'aplicació del mite de "la vida d'or" a la novel·la, una evident confusió entre el gènere novellístic i el de les memòries, un estil totalment culte fan palès el caràcter noucentista de l'obra. Per la seva qualitat, *La minyonia d'un infant orat* esdevé una fita de la nostra narrativa».⁴⁹ No és aquest el lloc adequat per a fer un comentari detallat de *La minyonia...* Però sí que cal insistir en el descrèdit de la realitat que s'hi detecta (així com la funció jugada en aquest sentit pel classicisme) i en la manca d'informació real que Riber ens dóna de si mateix, mancança especialment significativa si tenim en compte que el llibre es presenta també com unes memòries d'infantesa. A més, Llorenç Riber va publicar algunes proses literàries o poètiques en diversos indrets.⁵⁰

És necessari, però, fer un esment de la dedicació a les memòries d'alguns escriptors de l'Escola Mallorquina sobretot ja en la postguerra, aspecte en què potser s'avança Llorenç Riber en *La minyonia d'un infant orat*. Així, tenim *Entre el record i l'enyorança* (1955), de Maria Antònia Salvà,⁵¹ i *Entre el caliu i la cendra* (1972), de Guillem Colom. Es tracta de memòries poc personals, en què predomina l'evocació i la confessió és gairebé absent.

48. Per al comentari de *La minyonia...* vegeu: Gabriel JANER MANILA, *Sense cap altra riquesa que els meus ulls tranquils* (Notes per a una interpretació de «*La minyonia d'un infant orat*»), «Lluc», núm. 699 (set.-oct. de 1981), ps. 24-25. També, Pere ROSSELLÓ BOVER, *Viatge a la ciutat dels llibres: una lectura de «La minyonia d'un infant orat», de Llorenç Riber*, dins *Miscel·lània Joan Bastardas, 1*, «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», XVIII (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989), ps. 295-315.

49. Pere ROSSELLÓ BOVER, *Entorn de la narrativa rural a Mallorca al començament del segle XX*, dins *Miscel·lània Joan Gili* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988), p. 523.

50. *De Marina*, «Almanaque de "El Felanigense"» (1907) ps. 55-59; i *Les primeres pluges* (impressió de tardor), «La Nostra Terra», núm. 21 (setembre de 1929), ps. 327-388.

51. A més d'aquestes memòries, M.A. SALVÀ va publicar alguns textos en prosa molt esparsos, com el titulat *Amor de mare* [«Dos Tresors dels Avis», III (15-II-1969), p. 3] o la traducció de l'obra de F. Mistral, *Marta la beneïta*, apareguda al «Sóller» en 1923.

4. Els narradors dels anys trenta

En una evolució molt semblant a la que té lloc al Principat, cap als anys trenta apareixen altres narradors mallorquins, que semblen retornar a l'argument, la intriga i la psicologia dels personatges. El relat breu és sobretot el gènere narratiu més conreat per aquests narradors, alguns dels quals no veuran publicat cap volum de la seva obra fins a la postguerra. Altres, en canvi, podem dir que després del conflicte bèl·lic de 1936-1939 emmudeixen definitivament. D'alguns d'aquests només ens queden les seves col·laboracions en publicacions periòdiques. Generalment aprofiten les plataformes de publicació creades per l'Escola Mallorquina, com l'«Almanac de les Lletres» o «La Nostra Terra». D'aquesta manera no es pot parlar d'una reacció contra aquells. Més tost sembla millor referir-se a una reconducció de la prosa cap a la narrativa per un sector d'escriptors format dins el noucentisme.

Un d'aquests escriptors, Llorenç Villalonga i Pons (1897 - 1980), és un dissident de l'Escola. La seva obra de pre-guerra, *Mort de dama* (1931), és precisament un dur atac als noucentistes illencs i a l'alta societat mallorquina, una crítica feta per un home que aleshores no combregava ni tan sols amb el regionalisme més tímid. Però *Mort de dama*, per la seva estructura i pel tema, és encara una novel·la costumista, tot i que suposa un pas endavant per la introducció de la sàtira —objectivament ben injusta. Aquest tampoc no és el lloc adequat per a parlar ni de *Mort de dama*, que ens interessa sobretot en relació amb el context, ni de la resta de l'obra villalonguiana, que ja entra de ple dins el període de la postguerra. Però sí que hem de fer referència a l'impacte que la publicació de la primera novel·la de Llorenç Villalonga va causar en el si de l'Escola. Indignació, altrament justificada, va ser la reacció que provocà. En la ressenya que va publicar-ne «La Nostra Terra» es retreu a Villalonga, entre altres coses, la manca d'arrelament en el món insular: «Després de tot, ni el llibre ni el seu autor representen altra cosa que la quinta essència d'un esnobisme arrivista que no té més abast que el d'un cercle reduït d'aduladors incondicionals, molts d'ells de fora Mallorca.»⁵² També la crítica es dirigeix contra:

52. A[ntoni]. S[alvà]. R[ipoll]., *Dbey. Mort de Dama*, «La Nostra Terra», núm. 41 (maig de 1931), ps. 183-184.

«... la mania obsessionant que té a tot quant considera localisme temorec, que ell creu que ha de bandejar-se en absolut si es vol fer literatura mirant a Europa. S'ha de deixar de banda les camperoles de la Serra i els ametllers florits i fer qualque cosa de més mengívola i més moderna on els erotismes unisexuals i els desequilibris psicològics puguin figurar-hi com a temes del màxim interès; aquesta és la seva mania. I potser per curar-se en salut d'aquest localisme *vitando*, ha caigut aquesta vegada en el més deplorable de tots: el de voler singularitzar-se a Mallorca, ficant-se a redemptor d'una societat que no coneix més que de part de fora i d'una intel·lectualitat que, si ha vist honorar el nom d'algun representant seu més enllà dels Pireneus ha estat gràcies a les suggestions de la nostra Illa.»⁵³

L'aparició de *Mort de dama* en el panorama literari mallorquí ens deixa un dubte: ¿l'escàndol causat per aquest llibre —intencionat per l'autor— potser impedí en certa manera l'envigoriment de la nostra narrativa? A l'entorn de Villalonga, si la seva crítica no hagués estat tan destructiva i desarelada, s'hauria pogut formar un nucli de narradors més oberts als corrents europeus. Tanmateix la pregunta no pot tenir cap resposta, perquè, entre altres coses, si això s'hagués arribat a produir, la guerra civil hauria impedit la continuïtat d'aquest corrent. Per altra part, tampoc no hem d'oblidar que si Villalonga escriu *Mort de dama* en català no ho fa perquè estigui convençut de les possibilitats d'aquest idioma, sinó perquè la matèria de què havia de parlar l'obligava a emprar la llengua pròpia. De fet, el Llorenç Villalonga d'aquests anys és molt més proper a la literatura espanyola que no pas a la nostra i fins el 1952, quan treu *La novel·la de Palmira*, o, encara més tard, fins que apareix *Bearn* (1962) en català, no és pròpiament un escriptor de la nostra literatura.

Tot i el canvi que advertim als anys trenta, hem de constatar la continuïtat que encara té la prosa noucentista de caràcter poètic o estilístic. Així, Mateu Cladera Palmer publicà la seva obra en volum en castellà: les novel·les *El hombre que se descubrió a si mismo* (1928) i *La culpa de los otros* (1926), i les proses *Mallorca paraiso de luz* (1933), *La isla del Cielo Azul*, *Paisajes y luz de Mallorca (s.d.)*, etc. A més, Cladera va treure una gran

53. *Ibid.*

quantitat d'assajos en castellà.⁵⁴ No sé si arribà a sortir, encara que en una de les seves obres figura que està «en preparació», el volum de proses *L'illa del Cel Blau*, però em sembla que aquest volum devia estar format per les proses —força properes a l'Escola Mallorquina— publicades a «La Nostra Terra», l'«Almanac de les Lletres» i altres llocs,⁵⁵ segurament les mateixes del volum amb el títol idèntic en castellà. En tot cas cal dir que en català Cladera Palmer es va moure encara en els límits estrictes de la prosa noucentista. Joan Muntaner, Manuel Andreu Fontirroig, Miquel Marquès Coll, Antoni Serra i Reus i altres són noms de prosistes, col·laboradors de les revistes de l'Escola Mallorquina, encara que en quasi tots la brevetat de la seva obra ens fa pràcticament impossible parlar-ne. Manuel Andreu Fontirroig (1898 - 1976)⁵⁶ es dedicà principalment al teatre i a la poesia, amb obres en català i en castellà. Publicà dues novel·les en castellà (*José Luis*,⁵⁷ ambientada a Palma i que pertany al gènere de la *novel·la rosa*, amb alguns trets costumistes; i *El secreto de Maribel*) i al diari «La Almudaina» va donar a conèixer la novel·la curta *Madò Tiana* (1934),⁵⁸ amb trets costumistes i to melodramàtic. Miquel Marquès i Coll⁵⁹ va publicar el

54. Com, per exemple, *Contemplaciones* (1927), *La libertad de espíritu* (1925) o *El valor moral del hombre* (1923).

55. A «La Nostra Terra» va publicar: *Diumenge de Ram*, núm. 4 (abril de 1928), ps. 134-135; *Flàires de tardor*, núm. 35 (novembre de 1930), ps. 420-421; *El primer rossinyol*, núm. 42 (juny de 1931), ps. 230-231; *El verger del poeta*, núm. 54 (juny de 1932), ps. 233-234. A l'«Almanac de les Lletres» treu: *Les oliveres de Mallorca* (1930), ps. 120-121; *La primera rosella* (1931), ps. 57-59; *El finestral de Mallorca* (1932), ps. 63-65; *L'illa del cel blau* (1933), ps. 51-54; *Ametllers florits de Galilea* (1934), ps. 21-25; *Festa de pagesia* (1935), ps. 53-55; *Simfonia d'hivern* (1936), ps. 98-99. També va publicar *Mallorquines* [5 proses poètiques de caràcter paisatgístic], dins *Miscelànea Balear*, op. cit., ps. 17-19.

56. Vegeu *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, vol. 1, ps. 178-179. Sobretot va publicar teatre i poesia.

57. La novel·la va aparèixer en la «Biblioteca Celeste» de l'editorial barcelonina Gafidea. Segurament és dels anys quaranta o cinquanta.

58. Apareix entre l'11 de febrer i el 24 de març de 1934 a «La Almudaina», on col·laborava sovint. Un esborcoll sistemàtic d'aquesta i d'altres fonts periodístiques podria donar com a resultat la treballa d'altres obres d'aquest tipus.

59. Fill de Miquel Marquès Arbona, fou el director del setmanari «Sóller». Vegeu: Francesc de Borja MOLL i altres, *Homenatge de l'Obra del Diccionari al seu gran amic i impulsor insigne Miquel Marquès Coll* (Sóller 1952); Plàcid PÉREZ I PASTOR, *Un exemple*

conte titulat *El lligam*,⁶⁰ Joan Muntaner, *La font dels Polls*,⁶¹ i Antoni Serra i Reus, *Anbels infinits* i *Doña Violante* (en castellà).⁶² Cal afegir a aquests noms el de la poetessa Maria Verger i Ventayol (Alcúdia 1905), que va publicar diversos textos al setmanari «Sóller» entre els quals destaca una novella breu titulada *L'esflorament d'una il·lusió* (apareguda en la secció «Folletí del Sóller» entre el 26 de juliol i l'11 d'octubre de 1930) i subtitulada *Bocet de novella*. Es tracta d'una novella rosa, que narra el desencís amorós d'una jove, Maria Teresa, per un home, Efrén, que resulta ésser mundà i egoista. La història té lloc en el paisatge idíl·lic de Vallde-mossa i en diversos indrets molt significatius de Palma, com són el Gran Hotel o el Círculo Mallorquí.

Gabriel Cortès, Joaquim Verdaguer i Miquel-Manuel Serra-Pastor són els narradors sorgits als anys trenta l'obra dels quals tindrà continuació als anys cinquanta.⁶³ Gabriel Cortés (1903 - 1967), que també es dedicà al teatre tant abans com després del conflicte bèl·lic del 1936, era col·laborador de l'«Almanac de les Lletres», on va publicar diverses proses⁶⁴ i en 1933 va treure el text *Diumenge dematí* amb el subtítol de *Capítol d'una novella inèdita*. Tanmateix la seva vocació de novel·lista no es desenrotllarà fins a la postguerra amb la publicació de tres obres, en què fa ús d'unes

de lluita per la llengua: Miquel Marquès i el Setmanari Sóller, dins *Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, 2, (València 1986), Vol. III (València 1989), ps. 677-686; i Plàcid PÉREZ I PASTOR, *La pàgina literària «De l'agre de la terra» com a font documental*, dins *Miscel·lània Joan Fuster. Estudis de Llengua i Literatura. III* (A cura d'Antoni Ferrando i Albert G. Hauf) (Dept. de Filologia Catalana de la U. de València & Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991), ps. 311-316.

60. Miquel MARQUÈS I COLL, *El lligam*, l'«Almanac de les Lletres» (1925), ps. 101-104.

61. Joan MUNTANER, *La font dels Polls*, l'«Almanac de les Lletres» (1935), ps. 46-49.

62. *Anbels infinits*, «La Nostra Terra», núm. 18 (juny de 1929), ps. 217-218; i *Doña Violante*, dins *Miscel·lània Balear, op. cit.*, ps. 289-292.

63. Sobre aquests autors i període, vegeu: Pere ROSSELLÓ BOVER, *Notes sobre la narrativa dels anys cinquanta a les Balears*, dins *Miscel·lània Joan Fuster* [en curs de publicació].

64. A l'«Almanac de les Lletres» publica: *Proses ciutadanes* (1929), ps. 110-112; i *Estantes de tardor* (1936), ps. 81-83.

tècniques més tost teatrals: *El jardín del ateo* (1946), *L'altre camí* (1959) i *Pel camí del vent* (1968). Tot i el punt de vista conservador, Gabriel Cortès amb la segona novel·la s'avançarà al seu temps en introduir el tema de la despersonalització i l'embrutiment moral que ha suposat per als mallorquins la indústria del turisme.

Joaquim Verdaguer i Travessí (1895 - 1966) és un clar exemple del que hauria pogut ésser un bon escriptor català si el seu caràcter i les circumstàncies històriques no l'haguessin portat al bilingüisme i a infravalorar la pròpia obra. Als anys trenta ja col·laborava a «La Almudaina» amb articles en castellà. Verdaguer també havia participat a «La Nostra Terra» i a l'«Almanac de les Lletres» amb articles, proses, relats i traduccions.⁶⁵ Professor d'idiomes, va realitzar una tasca molt interessant de traduccions al català i al castellà. A «La Nostra Terra», per exemple, va aparèixer una sèrie de versions de contes infantils de Rudyard Kipling.⁶⁶ Els seus articles destaquen per un agut i sorprenent sentit de l'humor, amarat de referències literàries i culturals. Per a Verdaguer la literatura era un joc, quelcom exclusivament lúdic, al qual va dedicar tota la vida. En 1933 havia guanyat un premi de narrativa convocat per «La Nostra Terra» amb el relat *Al caire de la vida*, que després juntament amb *Un conte ensofrat* formarà part del volum titulat *Dues històries ferestes* (1950), on des d'un punt de vista humorístic refà dos mites literaris: la mort i la venda de l'ànima al diable.⁶⁷

65. A l'«Almanac de les Lletres» varen sortir els textos següents: *Els poetes i la bigiene* (1930), ps. 71-72; *Les idees subversives* (1931), ps. 170-171; i *Les mosques* (1933), ps. 155-156. A «La Nostra Terra» va publicar: *L'admiració dosificada*, núm. 6 (juny de 1928), ps. 219-220; *Els exploradors polars*, núm. 9 (setembre de 1928), ps. 351-352; *Les bacteries de l'amor*, núm. 13 (gener de 1929), ps. 17-18; *Les conferències*, núm. 23 (novembre de 1929), ps. 427-428; *Temes oblidats*, núm. 35 (novembre de 1930), ps. 422-423; i *Al caire de la vida*, núm. 66 (juny de 1933), ps. 247-264.

66. Hi publica: *El cranc que jugava amb la mar*, núm. 73 (gener de 1934), ps. 11-17; *De com la balena té un enreixat a la gola*, núm. 32 (agost de 1930), ps. 286-288; *De com al rinoceró no li cau bé la pell*, núms. 43-44 (juliol-agost de 1931), ps. 184-286; *L'elefantó*, núm. 47 (novembre de 1931), ps. 357-402; *El moix que feia la seva via*, núm. 50 (febrer de 1932), ps. 48-57; *De com el camell és geperut*, núm. 56 (agost de 1932), ps. 300-303; *De com al lleopard li tacaren la pell*, núms. 68-69 (agost-setembre de 1933), ps. 358-363.

67. L'èxit del llibre el porta a l'escriptura d'una altra obra semblant, però en castellà: *El eco del castillo. El avaro* (Palma, Ed. Clumba, 1953), en què tracta els temes clàssics dels fantasmes i de l'avarícia.

Les circumstàncies socials de la postguerra el portaren a escriure majoritàriament en castellà.⁶⁸ També en aquesta època va tornar a col·laborar a la premsa (especialment a la revista «Cort»).

L'activitat literària de Miquel-Manuel Serra-Pastor (1903-1980) és també un altre exemple del trasbals que suposà la guerra civil.⁶⁹ Després d'haver provat fortuna com a emigrant a l'Argentina (1920-1923), Serra-Pastor assajà el conreu de les lletres. A diferència de Joaquim Verdaguer, Serra-Pastor no experimentà cap canvi lingüístic i en la postguerra va patir els rigors de la censura i la inadaptació a les circumstàncies del moment. També va publicar relats a «La Nostra Terra» i a l'«Almanac de les Lletres»,⁷⁰ narracions que foren recollides després al volum titulat *Agedolç* (1952), que va tenir molts de problemes per a poder-se publicar.⁷¹ Les proses i relats d'*Agedolç* ens revelen un narrador preocupat sobretot pels problemes psicològics i existencials, amb un evident punt de vista moralitzador i una visió tràgica de l'existència que sovint el porta a una actitud dramàtica.

Elvir Sans i Rosselló (1895 - 1972) era fill de l'escriptora Coloma Rosselló. Col·laborà amb relats, sovint de tema històric, a l'«Almanac de les Lletres» i a «La Nostra Terra».⁷² La seva narrativa es caracteritza

68. Obres ja no pròpiament narratives com *El arte de fumar en pipa*, *El castillo de Bellver* o *Yo soy un solterón*, tot i que també va publicar en català la biografia del doctor Josep Miquel Guàrdia, *Un menorquí indòmit*.

69. Vegeu: Antoni SERRA, *Esbós de biografia*, dins *De tot vent*, de Miquel Serra Pastor (Palma, Ed. Moll, 1984), ps. 7-24.

70. A l'«Almanac de les Lletres» varen aparèixer: *El triomf* (1932), ps. 76-80; *El dubte* (1934), ps. 60-63; i *El desertor* (1935), ps. 63-67. A «La Nostra Terra» sortiren: *Rebel*, núm. 10 (octubre de 1928), ps. 385-388; *Una estranya coneixença*, núm. 34 (octubre de 1930), ps. 366-373; *Maria-Rosa*, núm. 45 (setembre de 1931), ps. 333-341; *Sobre el fondal*, núm. 61 (gener de 1933), ps. 12-18.

71. L'activitat literària de Serra-Pastor en la postguerra va tenir poc ressò: publicà un conte, *Catalinói*, a la col·lecció «Els Autors de l'Ocell de Paper», una biografia novel·lesca de Jesús titulada *Crist* (1958) i una traducció al català de *La família de Pascual Duarte* (1956); però la resta quedà inèdita (com la novel·la *Els cingles*, el volum de proses i relats *De tot vent*, publicat pòstumament, i altres escrits).

72. A l'«Almanac de les Lletres» publica: *Una ombra al cervell* (1926), ps. 98-102; *El papalló de la vida* (1927), ps. 87-93; *L'eco* (1928), ps. 100-105; *La pluja d'or* (1929), ps. 64-68; *Mort l'ha En Coch* (1930), ps. 35-40; *El fantasma blanc* (1931), ps. 100-104;

sobretot per la recerca de temes fantàstics en què l'element argumental es posa en primer terme. Alguns d'aquests relats, sobretot els publicats a «La Nostra Terra», foren recollits en el volum titulat *Lluernes* (1936), format per un conjunt de vuit relats en què s'alternen el to idíl·lic i els trets fantàstics amb l'ambientació històrica. Alguns dels relats són gairebé contes infantils, no exempts d'una certa moralització. D'altres aprofiten l'interès i els coneixements històrics⁷³ de l'autor o se situen en un ambient llegendari, que sembla proper al d'un corrent del Modernisme. Elvir Sans gairebé no introdueix la realitat contemporània en els seus relats, potser amb l'excepció de *La mort del musiquet*, on el plantejament psicològic és major. *Lluernes* parteix d'una concepció del relat com a entreteniment, amb molt poques pretensions més: «Com les lluernes són els contes que llegireu —ens adverteix al Pòrtic. La seva llum durarà el temps de la lectura, i, amb la seva claror, no podrem il·luminar sinó l'ínfima insignificància del moment.» Amb l'alçament feixista, Sans s'hi adherí plenament i en la postguerra ja no tornà a publicar cap obra literària.

En canvi, sembla que la guerra civil va suposar l'emmudiment de l'obra en prosa d'altres autors. Un cas a part és el de l'eivissenc Jordi Juan Riquer, que el 1937 va publicar a Badalona la novel·la *Metges... o traficants*. Però aquesta obra, que surt en un context que aleshores no té cap relació amb les Balears, ja s'escapa als límits, tant cronològics com literaris, del nostre treball.

Amb el tall brutal que va suposar l'aixecament militar de 1936, tant

Amb les mateixes armes (1933), ps. 140-142; *De com un pagès em donà una lliçó de Dret Polític* (1934), ps. 14-16. A «La Nostra Terra»: *Tragèdia sentimental*, núm. 9 (setembre de 1928), ps. 333-338; *Vides anònimes*, núm. 38 (febrer de 1931), ps. 44-47; *Dues roses*, núm. 40 (abril de 1931), ps. 123-129; *L'aventura d'en Piu*, núm. 45 (setembre de 1931), ps. 313-324; *El preu de la princesa*, núms. 57-58 (setembre-octubre de 1932), ps. 349-373; *El misteri del castell de Montblau*, núm. 84 (desembre de 1934), ps. 464-478; *L'or de l'esclau*, núm. 91 (setembre de 1935), ps. 280-288; *La mort del musiquet*, núm. 98 (abril de 1936), ps. 143-148.

73. Sans va escriure alguns treballs d'investigació històrica, especialment sobre l'època medieval: *Els mesos i la història. Comentaris sobre la vida i actes de Jaume I* (1929), *La creu i la mitja lluna* (1935), *La rendició i destrucció de Mabó* (1535) (1957), *Grandeza y decadencia de los Almorávides mallorquines* (1964), etc.

per als qui romangueren fidels a la llengua i a la cultura catalanes com per als qui claudicaren en favor del feixisme i de l'espanyolisme, es clou un llarg període d'assaig de creació d'una narrativa i d'una prosa catalana a Mallorca. Ara ja fins als anys cinquanta no serà possible reiniciar-ne altre cop l'aventura.

PERE ROSSELLÓ BOVER
Universitat de les Illes Balears